

yazarın odası 1

önsöz: orhan pamuk
çeviri: öz-nur ayman

ernest hemingway t.s. eliot rebecca west
william faulkner graham greene Truman capote
stephen king gabriel garcia marquez

YAZARIN ODASI

Hazırlayan: Philip Gourevitch

TİMAŞ YAYINLARI | 2029

Dünya Edebiyatı Dizisi | 37

YAYINA HAZIRLAYAN

Philip Gourevitch

EDİTÖR

Ayşe Tuba Ayman

H. Handan Arıkan

KAPAK TASARIMI

Barış Şehri

İÇ TASARIM

Tamer Türp

1. BASKI

Ekim 2009, İstanbul

3. BASKI

Kasım 2017, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-975-263-952-2

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,

Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul

Telefon: (0212) 511 24 24

P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© *Anthology of The Paris Review Interviews* orijinal adıyla 2009 yılında yayımlanan
bu eserin Türkiye'deki yayın hakları Wylie Agency ile anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.

İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 7

ÖNSÖZ / 11

JORGE LUIS BORGES / 15

TRUMAN CAPOTE / 61

ERNEST HEMINGWAY / 81

STEPHEN KING / 111

GABRIEL GARCIA MARQUEZ / 153

REBECCA WEST / 183

WILLIAM FAULKNER / 227

GRAHAM GREENE / 253

T.S. ELIOT / 271

JORGE LUIS BORGES

Bu söyleşi Borges'in müdürü olduğu Biblioteca Nacional'deki¹ ofisinde bir sohbet havasında, Temmuz 1966'da gerçekleşti. Eski Buenos Aires'i hatırlatan oda bir ofis değil aslında; yeni restore edilen kütüphanenin içinde geniş, gösterişli, yüksek tavanlı bir bölüm. Duvarlarda – okunamayacak kadar yukarıda ve sanki çekinilerek asılmış – değişik akademik sertifikalar ve edebî alıntılar var. Ayrıca duvarlarda Borges'in *Ölümsüz* (The Immortal) adlı öyküsündeki korkunç Piranesi harabelerini insanın aklına getiren birçok Piranesi gravürü var. Şömine-nin üstünde büyük bir portre asılı, Borges'in sekreteri Bayan Susana Quinteros'a bu portreyi sorduğumda, istemeyerek de olsa tıpatıp Borges'inkine benzer bir tonda "Önemsiz bir şey. Bir başka resmin reproduksiyonu," dedi.

Odanın çaprazlama karşı köşelerinde, içlerinde Borges'in sık sık başvurduğu kitapların bulunduğu iki geniş, döner kitaplık var; Bayan Quinteros kitapların belli bir düzenle yerleştirildiğini ve gözleri hemen hemen hiç görmeyen Borges'in aradığında bulabilmesi için yerlerinin hiç değiştirilmediğini anlattı. Örneğin, aralarında eski, çok kullanılmış bir *Webster İngilizce Ansiklopedik Sözlüğü*² ve aynı şekilde çok kullanılmış bir Anglo-Sakson sözlüğün bulunduğu sözlükler bir araya konmuş. Diğer ciltler arasında teoloji ve felsefeden, edebiyat ve tarihe

1 Arjantin Devlet Kütüphanesi.

2 Dictionary of the English Language.

kadar geniş bir yelpazede Almanca ve İngilizce kitaplar var: *Pelikan İngiliz Edebiyatı Rehberi*,³ Francis Bacon'un Modern Library serisinden çıkmış *Seçme Yazıları*, Hollander'in *The Poetic Edda'sı* ve *The Poems of Catullus*'u, Forsyth'in *Geometry of Four Dimensions*'ı, Harap İngiliz klasiklerinin birkaç cildi, Parkman'ın *The Conspiracy of Pontiac* adlı kitabı ve *Beowulf*'un Chambers tarafından baskıya hazırlanmış bir kopyası. Bayan Quinteros'un söylediğine göre, Borges son günlerde *The American Heritage Picture History of Civil War*'u okuyormuş, geçen akşam da eve Washington Irving'in *The Life of Mahomet* adlı kitabını götürmüş –doksan yaşlarındaki annesi kendisine yüksek sesle okuyormuş.

Her gün, öğleden sonra geç bir vakitte, Borges alışkanlık haline getirdiği mektup ve şiirlerini dikte ettirmek için kütüphaneye gelirmiş. Bayan Quinteros, bunları daktiloyla yazıp kendisine okuyormuş. Gözden geçirip düzeltmeleri yapmasından sonra, Bayan Quinteros her şiiri Borges memnun kalana kadar iki veya üç bazen de dört kopya yapıyormuş. Bazı öğleden sonraları, Bayan Quinteros şiirleri kendisine okurmuş ve Borges de İngilizce telaffuzunu dikkatlice düzeltirmiş. Arada bir, düşünmek istediğinde Borges ofisten çıkıp aşağıda kitap okuyanların üstündeki kütüphanenin rotondunun etrafında yavaş yavaş dolaşmış. Ama her zaman da ciddi değilmiş, Bayan Quinteros'un üstüne basa basa söylediğine göre, yazdıklarından da anlaşılacağı üzere “şakalar hep varmış, küçük pratik şakalar.”

Borges başında beresi, omuzlarından dökülen ceketi ve ayakkabılarının üzerine dökülmüş paçalarıyla, üstünde koyu gri bir flannel takım, kütüphaneye girdiğinde, içerideki herkes bir an

3 Pelican Guide to English Literature.

susuyor; belki saygıdan, belki de tamamen kör olmayan birisi için hissettikleri empati sonucu duydukları tereddüitten dolayı. Yürüyüşü kararsız ve elinde ilahi bir asayımış gibi kullandığı bir bastonu var. Kısa boylu, başında tarama şeklinden dolayı gerçek değilmiş gibi görünen saçları var. Yüz hatları belirgin değil, yaşla yumuşamış ve derisinin solgunluğuyla silinmiş. Ses tonu vızıltı gibi, hatta daha çok gözlerindeki odaklanamayan ifadeden dolayı bu görüntünün arkasında başka birinden geliyormuş gibi; jestleri ve ifadeleri uyuşuk – bir göz kapağının istemsiz kapanması karakteristik bir özelliği olmuş. Ne var ki gülünce – ki sık sık gülüyor – yüz hatları buruşup eğri bir soru işaretine dönüşüyor; elini masaya koymak üzere indirirken de havada koluyla havayı süpürür ya da siler gibi bir hareket yapıyor. Söylediklerinin çoğu cevap beklemeyen sorular şeklinde, ama samimi bir soru soracağı zaman Borges’in yüzünde meraklı bir ilgi beliriyor, utangaç neredeyse zavallı bir ifade. İsteddiği zaman da fıkra anlatırmış gibi gevrek, dramatik bir tonda konuşuyor; Oscar Wilde’dan yaptığı alıntıları Edward dönemi aktörlerine yakışır şekilde söylüyor. Aksanı kendini kolay ele vermiyor: İspanyol geçmişinin eseri kozmopolit bir diksiyon, düzgün İngilizce konuşma eğitimi ve Amerikan filmlerinin etkisi duyuluyor sesinde. (Kesinlikle hiçbir İngiliz *piano* sözcüğünü “pieano” diye ve bir Amerikalı da *annihilates* sözcüğünü “a–nee–hilates” diye söylemez.) Telifuzunda ağır basan özellik; sözcükleri birbiri ardına yuvarlaması, dolayısıyla son ekler yutulduğundan *couldn't* ve *could* arasındaki fark neredeyse yok oluyor. İstediginde de hafif argo ve teklifsiz olabiliyor. İngilizce konuşurken doğal olarak “that is to say” ve “wherein” gibi tabirleri sıkça kullanarak daha resmi ve kitap diline dönüyor. Cümleleri her zaman “ve sonra” ya da mantık ilişkisi kurarak “sonuç olarak” diye birbirine bağlıyor.

Ama Borges çoğu zaman utangaç, çekingen, içine kapanık. Kişisel fikirlerini açıklamaktan mümkün olduğunca kaçınıyor ve kendi hakkındaki sorulara başka yazarlar hakkında konuşarak, onların sözlerini ve hatta kitaplarını kendi düşüncelerine simge yapıp dolaylı yanıtlar veriyor. Söyleşide kullandığı İngilizcenin konuşma diline özgü özelliklerini korumaya itina gösterdik –bu yazdıklarıyla çarpıcı bir zıtlık sergiliyor; konuşma dili, edebî yaşamının her safhasında çok önemli bir rol oynamış bu dille büyük yakınlığını ortaya koyuyor.⁴

Ronald Christ, 1967

4 Borges İngilizceye çok hakim olmasına rağmen bu dili ana dili gibi kullanmıyor. Bunu çeviriye yansıtmaya çalışmak ifadeyi bozup anlam kaymasına neden olabilirdi. Bu nedenle Borges'in İngilizce tarzını yansıtmaktansa söylediklerinin içeriğini en doğru şekilde Türkeleştirdim. (.n.)

Bu görüşmeyi kayda almamda sizin için bir sakınca var mı?

Yok, hayır. Kurun siz aletleri. Kayıt yapılırken insan biraz tutuluyor, ama teyp yokmuş gibi davranmaya çalışacağım. Şimdi siz söyleyin, nerelisiniz?

New Yorkluyum.

New York ha! New York'a gittim, çok hoşuma gitti – kendi kendime dedim ki ben yaptım bu şehri. Bu benim eserim.

Koca koca binalarını, duvarlarını, labirent gibi sokaklarını mı kastediyorsunuz?

Evet, sokaklarında –Beşinci Cadde'de– boydan boya yürüdüm ve yolumu kaybettim ama insanlar hep çok nazikti. Uzun boylu, çekingen genç adamların, yazdıklarımla ilgili sordukları birçok soruyu yanıtladığımı hatırlıyorum. Teksas'ta, New York'un korkulacak bir yer olduğunu söylemişlerdi ama ben çok beğendim. Nasıl, hazır mı aletler?

Evet, kayıt başladı bile.

Başlamadan önce ne tür sorular soracaksınız, söyler misiniz?

Çoğunlukla kendi yazdıklarınız ve ilginizi çektiğini söylediğiniz İngiliz yazarlar hakkında.

Tamam. Çünkü günümüz yazarları hakkında sorular sorarsanız, üzgünüm ama bu konuda bildiklerim pek az. Yaklaşık son yedi yıldır Eski İngilizce ve Eski Norse dili hakkında bir şeyler öğrenmek için elimden geleni yapıyorum. Sonuçta zaman ve mekân olarak Arjantin'den ve Arjantinli yazarlardan kopuk sayılırım. Ancak *Finnsburg Fragment* veya *Battle of Brunanburg* hakkında bir şeyler söylemem gerekirse...

Onlarla ilgili konuşmak ister misiniz?

Yok, şart değil!

Ne sebeple Anglo-Sakson ve Eski Norse dillerini çalışmaya karar verdiniz?

Dilin mecazi kullanımı çok ilgimi çekmeye başladı. Daha sonra elime geçen bir kitapta, sanırım Andrew Lang'ın *İngiliz Edebiyatı Tarihi*⁵, orada Eski İngiliz dilindeki kenningler⁶, mecazi kullanımlarla ilgili yazılar ve çok daha karmaşık yapıda olan Eski Norse dilindeki şiirler hakkında bir şeyler okudum. Sonradan Eski İngilizce öğrenmeye başladım. Ama bugünlerde ya da aslında birkaç yıl çalıştıktan sonra, artık mecazi kullanımla ilgilenmediğimi söyleyebilirim çünkü dilin bu tür kullanımı şairleri –en azından Eski İngiliz dili şairlerini– bizzat yormaktan başka bir işe yaramıyordu.

Bunları tekrar tekrar söyleyerek mi demek istiyorsunuz?

Tekrarlamak, tekrar tekrar bu dili kullanmak ve “deniz” demek yerine *hranrād*, *waelrād* veya “balina yolu” diye söz etmek gibi şeyler ve “gemi” demek varken “deniz aygırı”, “denizdeki ağaç” örneğini de verebiliriz. Neyse sonuçta bunları bir ke-

5 History of English Literature.

6 Eski İngilizce ve Norse dillerinde yazılan şiirlerde sözcük yerine kullanılan, genellikle iki sözcükten oluşan tanım. (ç.n.)

nara bıraktım, mecaz deyimleri yani, ama aynı zamanda dili çalışmaya başlamış oldum ve bu dile aşık oldum. Şimdi altı yedi öğrenciden oluşturulmuş bir gurubum var ve hemen her gün dil çalışıyoruz. *Beowulf, the Finnsburg Fragment* ve *The Dream of the Rood*'daki önemli bölümlerin üstünden geçiyoruz. Şimdilerde Eski İngilizce'ye oldukça benzer olan Eski Norse dilini öğrenmeye başladık. Yani sözcükler tamamıyla farklı sayılmaz; Eski İngilizce için sokak Almancasıyla İskandinavca arası diyebiliriz.

Epik edebiyata her zaman ilgi duyduğunuzu söyleyebilir miyiz?

Doğru, her zaman. Örneğin, sinemaya gidip ağlayan birçok insan vardır. Bu çok olağan bir şey, benim başıma da geldi. Ama hiçbir zaman öyle acıklı şeylere, dokunaklı dizilere ağlamadım. Joseph von Sternberg'in ilk gangster filmlerini gördüğüm zaman içinde epik öğeler olduğunu hatırlıyorum, o Chicago gangsterlerinin gözü kara ölüme gidişlerini diyorum mesela, işte o zaman gözlerim yaşlarla dolmuştu. Epik şiirler bana lirik ya da ağıt türlerinden daha çok hitap ediyor. Her zaman böyle hissettim. Asker kökenli bir aileden geldiğim için olabilir. Büyükbabam Albay Francisco Borges, Lafinur Kızılderilileriyle sınır savaşlarında görev almıştı ve bir ihtilalde hayatını kaybetti; büyük büyükbabam Albay Suárez İspanyollara karşı verilen son büyük muharabelerin birinde, Peru ordusunun bir süvari birliğinin başındaydı; büyük büyük amcalarımdan bir başkası, San Martin ordusunun öncü kıtasını komuta etmişti; ya işte böyle. Bu arada büyük büyükannelerimden biri de Rosas'ın⁷ kız kardeşiydi. Bu akrabalığı bir gurur vesilesi olarak düşünmüyorum çünkü Rosas'ı kendi zamanının Peron'u gibi

7 Juan Manuel Rosas (1793–1877) Arjantinli bir askeri diktatör.

görüyorum ama yine de bütün bu ayrıntılar Arjantin tarihiyle bağlarımı güçlendiriyor. Bir de tabii bir adamın cesaretini ortaya koyma düşüncesi de var, değil mi?

Ancak epik kahramanlardan seçtiğiniz karakterler, örneğin gangsterleri de ele alalım – genellikle öyle görülmezler, değil mi? Siz yine de burada nasıl epik öğeler bulabiliyorsunuz.

Bence bir tür, belki de çok kuvvetli olmayan bir yan var o karakterde, ne dersiniz?

Artık eskiden olduğu gibi epik hikâyeler yazmak mümkün olmadığına göre kahramanlarımızı bu tür karakterlerden seçmeliyiz mi demek istiyorsunuz?

Epik şiir denince daha doğrusu epik edebiyat denince *Bilgelik'in Yedi Direği*'ndeki⁸ T.E. Lawrence gibi yazarlar veya mesela *Harp Song of the Dane* şiiriyle hatta kısa öyküleriyle Kipling gibi şairlerin dışındakiler geliyor aklıma. Sanırım şimdilerde edebî kişilikler epik görevlerini ihmal etmiş görünüyor, garip ama kovboy filmleri kurtarıyor epiği.

***Batı Yakası Hikâyesi*'ni defalarca izlemiş olduğunuzu duyduğum.**

Tabii defalarca. *Batı Yakası Hikâyesi* kovboy filmi değildir.

Hayır ama size göre aynı destansı nitelikleri var, öyle mi?

Evet sanırım. Dediğim gibi, bu yüzyılda epik geleneği dünyada sürdürmek için bir sürü yer varken, bu Hollywood'a kaldı. Paris'e gittiğimde insanları şaşırtmak istedim, bana ne tür filmlerden hoşlandığımı sordular –filmlerle ilgilendiğimi

8 Seven Pillars of Wisdom

biliyorlardı, daha doğrusu eskiden ilgiendiğimi demek lazım çünkü artık gözlerim çok bulanık görüyor. Samimi olarak söyledim; en çok hoşlandığım filmler kovboy filmleri diye. Hepsi Fransızdı ve bana tamamıyla katıldılar. Tabii görev duygusuyla *Hiroshima mon Amour* veya *L'Année Dernière* gibi filmleri seyrediyoruz ama eğlenmek istediğimizde, iyi bir film görmek istediğimizde, gerçekten zevk almak istediğimizde biz de Amerikan filmleri izliyoruz dediler.

O zaman, filmlerin teknik niteliklerinden çok filmin içeriği, “edebî içeriği” mi ilginizi çekiyor?

Filmlerin teknik yönü hakkında çok az şey biliyorum.

Konuyu sizin yazdıklarınıza çevirirsek, öykü yazmaya başlamak konusunda çok ürkek olduğunuzu söylemişsiniz, öncelikle bunu sormak istiyorum...

Evet çok ürkektim, çünkü gençken kendimi şair olarak görüyordum. Eğer öykü yazarsam herkesin beni yabancı ve davetsiz misafir olarak göreceğini sanıyordum. Sonra bir kaza geçirdim. Yara izini görebilirsiniz. Başıma dokunun görürsünüz. Dağ gibi şişlikleri hissettiniz mi? İki hafta hastanede yattım. Kabuslar gördüm, uyku uyuyamadım – gözümü kırpmadım. Durumun tehlikeli olduğunu yani ölüm tehlikesi olduğunu söylediler, bu göz önüne alınırsa ameliyatın başarılı geçmesi muhteşem bir şey. Aklımı kaybetmekten korktum. Belki de bir daha yazamam dedim kendi kendime.

Böyle bir şey olsaydı, hayatım pratikte sona ererdi çünkü edebiyatın benim için hayati önemi var. Yazdıklarımın çok iyi olduğunu düşündüğüm için değil, ama yazmadan yaşayabileceğimi sanmıyorum. Yazmadığım zaman bir tür vicdan azabı çekiyorum. Sonra bir makale veya bir şiir yazmayı de-

nedim. Ancak ben zaten yüzlerce makale ve şiir yazmıştım. Eğer yapamayıydım bir an önce anlayacaktım ki artık işim bitik, benim için her şey bitmiş. O zaman daha önce hiç yapmadığım bir şeyi denemeyi düşündüm; beceremeseydim bir gariplik olmayacaktı çünkü zaten niye kısa öykü yazayım ki durduk yerde? Böyle bir şey, artık çıkış yolumun olmadığını görüp beni son darbeye hazırlamış olacaktı. Galiba adı *Hombre esquina Rosada*'ydı⁹ ve herkesin hoşuna gitti. O kafamdaki darbe olmasa belki hiçbir zaman kısa öykü yazamayacaktım.

Ve belki de eserleriniz başka dillere çevrilmeyecekti.

Yazdıklarımı çevirmek kimsenin aklına gelmezdi. Umulmadık bir kısmet. Kitaplarım Fransızca'ya çevrildi, Prix Formentor ödülünü kazandım ve daha sonra diğer birçok dile çevrildiler galiba. İlk çevirmenim Ibarra'ydı. Yakın dostumdur, öykülerimi Fransızca'ya çevirdi. Sanırım bayağı da bir geliştirdi öykülerimi, değil mi?

İlk çevirmen Caillois değil Ibarra'ydı yani?

Hem Ibarra hem Caillois¹⁰. Ben bu olgun yaşımda dünyanın birçok yerinde bir sürü insanın eserlerime ilgi duyduklarını farkettim. Bana garip geliyor gerçi ama yazdıklarımın birçoğu İngilizce, İsveççe, Fransızca, İtalyanca, Almanca, Portekizce, bazı İskandinav dilleri ve Danimarkaca çevrildi. Bu beni

9 Borges yanlış anımsıyor, bahsettiği öykünün adı Pierre Menard, autor del Quijote, bu öyküden önce iki öykü daha yazdı; *The Approach to Al-Mutasim* (1938) ve *Hombre de la esquina rosada*, 1935'te *Alçaklığın Evrensel Tarihi*'inde (*A Universal History of Iniquity*) yayınladı. Bu söyleşide daha sonra bahsi geçen *The Prix Formentor ödülünü Borges Ficciones HAYALLER ve Hikâyeler (Ficciones)* adlı öykü kitabıyla kazanmıştır ve *Hombre de la esquina rosada* bu kitapta yoktur.

10 Caillois yayıncıydı.

hep şaşırtmıştır, çünkü 1932’de olsa gerek¹¹, bir kitabım yayınlanmıştı – ve o yılın sonunda toplam otuz yedi tane satılmış olduğunu öğrendim.

***Alçaklığın Evrensel Tarihi (Universal History of Infamy)* miydi?**

Hayır, hayır. *Sonsuzluğun Tarihi* (History of Eternity). İlk önce o kitabı satın alanların hepsini bulup hem özür dilemek hem de kitabı aldıkları için teşekkür etmek istemişim. Bunun bir açıklaması var. Otuz yedi kişi düşünün – her biri gerçek, yani bir yüzü, bir ailesi var, kendi sokağında yaşıyor. Diyelim ki iki bin tane kitap satmakla bir tane bile satmamak aynı şey, neden? Çünkü iki bin, dünyalar kadar çok – yani akla hayale sığmayacak kadar çok – öte yandan otuz yedi insan düşünün, belki otuz yedi çok oldu on yedi diyelim hatta yedi kişi – ama otuz yedi bile insanın hayal gücüne sığar.

Sayılardan bahsetmişken, öykülerinizde belli sayıların tekrar tekrar belirdiği gözüme çarptı.

Ah, evet. Çok fazla batıl inancım vardır. Utanıyorum ama. En azından kendi kendime batıl inançlara sahip olmanın bir tür delilik olduğunu söylüyorum, siz ne dersiniz?

Bir tür din mi yoksa?

Din de denebilir ama... Bir insan yüz elli yaşına ulaştığında bayağı bir delirmiştir, değil mi? Çünkü bütün o küçük delilik belirtileri artmıştır. Yine de, anneme bakıyorum, doksan yaşında ve benden çok daha az batıl inancı var. Boswell’in *Johnson*’ını okurken, herhalde onuncu kereydi, bir sürü batıl inancı olduğunu fark ettim ve aynı zamanda delirmekten de

11 Doğrusu 1936

korkuyordu. Dualarında Tanrı'dan istediği şeylerden biri bir gün delirmemesiydi, bayağı bir endişeleniyormuş yani.

Aynı nedenden – yani batıl inançtan – dolayı mı hep aynı renkleri; kırmızı, sarı, yeşil kullanıyorsunuz?

Yeşili kullanıyor muyum?

Diğerleri kadar sık değil. Ancak ben öylesine bir sıralama yaptım renkleri, sayarken...

Hayır, hayır. Bunun adı *estilística*'dır, burada eğitimi veriliyor. Hayır sanırım sarıyı bulabilirsiniz.

Kırmızı da var, sık sık hareket halinde, solup güline dönüşüyor.

Gerçekten mi? Hiç fark etmemişim.

Bugünkü dünya sanki dünkü yangının külü – kullandığınız bir metafor bu. “Kırmızı Adam”dan bahsediyorsunuz mesela.

Adam sözcüğü, sanırım İbranicede “kırmızı dünya” demek. Her şey bir yana, kulağa hoş geliyor, değil mi? *Rojo Adán*.

Evet haklısınız. Ancak niyetiniz rengi mecazi kullanarak dünyanın yozlaşmasını göstermek değil miydi?

Bir şey göstermek gibi bir niyetim hiç yok. [*Gülerek*] Niyetlenerek bir şey yapmıyorum.

Sadece tarif mi?

Tarif ediyorum. Yazıyorum. Sarıyı kullanmamın bir açıklaması var. Görme yeteneğimi kaybetmeye başlayınca son gördüğüm renk daha doğrusu zihnimde parıldayan renk –tabii şimdi paltonuzla, bu masa veya arkanızdaki ahşap eşyanın aynı renk

olmadığını biliyorum– sarıydı, çünkü sarı, renkler içinde en canlı olanıdır. İşte bu yüzden Amerika’daki taksi şirketinin adı *Sarı Taksi Şirketi*’dir.¹² İlk önce taksileri kırmızı yapmayı düşünmüşler. Sonra biri, geceleri veya sis olduğunda sarının kırmızıdan daha canlı parladığını fark etmiş. Yani taksilerinizi herkes ayırt edebilsin diye sarı. Görme yeteneğimi kaybetmeye başlayınca, dünya benim için soluklaşınca arkadaşlarımla arasında geçirdiğim bir dönem vardı... Her zaman sarı kravat taktığım için dalga geçerlerdi benimle. Sonradan, her ne kadar göz kamaştırıcı olsa da sarı rengi gerçekten sevdiğimi düşünmüşler. Ben de, “Sizin için sevmek söz konusu olabilir ama benim için değil, benim tek görebildiğim renk bu,” dedim onlara. Gri bir dünyada, gri ekranlı bir dünyada yaşıyorum. Ama sarı parlıyor. Sarı konusunun açıklaması bu olabilir. Oscar Wilde’ın bir şakası geldi aklıma, bir arkadaşının sarı, kırmızı, karmakarışık renkli bir kravatı varmış, Wilde da “Sevgili dostum, ancak sağır bir adam böyle bir kravat takar,” demiş adama.

Benim şimdi taktığım kravata benzer bir karavattan bahsetmiş herhalde.

Bunu bir hanıma anlatmıştım, şakayı hiç anlamadı. “Sağır olduğundan insanların kravatı hakkında söylediklerini duyamacağı için tabii” dedi. Bu Oscar Wilde’ın çok hoşuna giderdi, değil mi?

Buna cevabını ben de duymak isterdim.

Evet, tabii. Hiçbir şeyin bu denli yanlış anlaşıldığını duymadım daha önce. Aptallığın mükemmelleştirilmesi. Wilde’ın söylediği bir fikrin esprili bir çevirisiydi tabi, İspanyolcada

12 Yellow Cab Company.

da İngilizcede olduğu gibi “canlı renk” vardır. “Canlı renk” yaygın kullanılan bir tabirdir, ama edebiyatta kullanılan şeyler hep aynıdır. Önemli olan bir şeyin nasıl söylendiğidir. Mecazi kullanımlara bakalım mesela: Gençken hep yeni metaforlar arardım. Sonradan fark ettim ki gerçekten güzel metaforlar hep aynı. Yani zamanı yolla karşılaştırıyorsunuz, ölümü uykuyla, yaşamı rüya görmekle ve bunlar edebiyatta kullanılanlar en önemli metaforlardır çünkü temel olan bir şeye aittirler. Metafor üretirsiniz bir saniyelik bir şaşırtıcılık taşıyabilir ama herhangi derin bir duygu yaratmaz. Hayatı bir rüya gibi düşerseniz bu bir düşüncedir, gerçek olan bir düşüncedir, en azından her erkeğin mecburen taşıdığı bir düşüncedir, öyle değil mi?

“Sık düşünülen hiçbir zaman iyi ifade edilemez.”¹³ İnsanları şaşırtmaktansa daha önce aralarında bir ilgi kurulmamış şeylerin arasında bir ilgi kurmak daha iyidir çünkü aralarında gerçek bir ilgi yoktur aslında, tek yapılan bir tür söz cambazlığıdır.

Cambazlık sadece sözcüklerle mi?

Yalnızca sözcükler. Onlara metafor bile denemez çünkü gerçek metaforda iki terim de birbirine bağlıdır. Bir tane istisna buldum – Eski Norse şiirinde, garip, yeni ve müthiş bir metafor. Eski İngiliz şiirinde muharabe “kılıçların oyunu” ve “mızrakların kapışması” olarak geçer. Ancak Eski Norse ve sanırım Kelt şiirinde de muharebeye “insan ağı” denir. Garip değil mi sizce? Çünkü ağda bir şablon olur, insandan olma dokuma, *un tejido*. Sanırım Orta Çağ muharebelerinde bir tür ağ oluşuyordu, çünkü her iki tarafta da karşılıklı kılıç ve mızraklar falan. Alın size yeni bir metafor. Ve tabii bir de

13 ‘What oft was thought, but ne'er so well expressed’ Alexander Pope’un bir şiirinden.

kabus detayı eklenmiş, öyle değil mi? İnsanlardan ve öteki canlılardan oluşmuş bir ağ düşüncesi ve yine de ağ şeklini yitirmemiş. Garip bir düşünce, değil mi?

George Eliot'un *Middlemarch*'ta kullandığı metaforu andırıyor yani toplum büyük bir ağdır ve bir tek teli bile diğer hepsine dokunmadan çözümlüp ayıramaz.

[Büyük bir ilgiyle] Kim söylemiş bunu?

George Eliot, *Middlemarch*'ta.

Middlemarch! Tabii ya! Bütün evren iç içe geçmiş gibidir – her şey birbirine bağlıdır. Stoacı filozofların kehanetlere inanış sebeplerinden biri bu olsa gerek. Çok ilginç bir yazı var, yazarı De Quincey, modern zamandaki batıl inançları anlatıyor ve orada Stoacı teoriye de yer vermiş. Buradaki düşüncede, bütün evrende yaşayan bir tek varlık dolayısıyla birbirinden uzak gibi görünen şeylerin bağlantıda olmasından bahsediliyor. Örneğin, eğer yemekte on üç kişi bir aradaysa, içlerinden birinin bir yıl içinde ölmesi beklenir. Sadece İsa ve *Son Yemek* değil, her şey birbirine bağlı. Cümlesini tam olarak hatırlayamıyorum ama dünyadaki her şeyin evreni yansıtan esrarengiz bir cam ya da esrarengiz bir ayna olduğunu söylemişti.

De Quincey gibi sizi etkilemiş insanlardan sık sık söz ettiniz...

Elbette büyük ölçüde De Quincey ve Alman olarak Schopenhauer. Evet, Birinci Dünya Savaşı sırasında Caryl'in etkisindeydim –şimdi ondan nefret ediyorum. Sanırım Nazizm onun buluşuydu ya da bu konularda önde gelen şahsiyetlerden biri –onun etkisiyle Almanca öğrenmeye başladım ve Kant'ın *Arı*

Usun Eleştirisi'nde¹⁴ şansımı denedim. Tabii birçok insanın birçok Almanın, başına geldiği gibi ben de bu eseri çalışırken içine girip gömüldüm. Sonra kendi kendime şiir deneyeyim dedim çünkü şiir düzyazıdan daha kısa nasılsa. Heine'nin *Lyrisches Intermezzo* adlı eserinin bir nüshasını buldum ve bir de İngilizce-Almanca sözlük, iki üç ayın sonunda sözlük yardımı olmadan da götürebiliyordum artık. İngilizce ilk okuduğum roman *The House with Green Shutters* adlı bir kitaptı, bir İskoç yazarın kitabı.

Kimin eseri?

Douglas isimli biri. Sonradan *Şapkacılar Şatosu*'nun¹⁵ yazarı –Cronin– tarafından başka bir kitapta kullanıldı, hikâye aynıydı. Kitap İskoç lehçesiyle yazılmıştı – yani para (money) demek yerine insanlar *bawbees* veya çocuklar (children) sözcüğü yerine *bairns* kullanıyorlardı (Eski İngilizce'de ve Norse dilinde de aynı) ve de gece (night) yerine *nicht* kullanılıyorduki bu da Eski İngilizce'dir.

Siz bu kitabı okuduğunuzda kaç yaşındaydınız?

On-on bir yaşlarında olmalıyım –düşündüm de anlamadığım birçok şey vardı. Ondan önce *Jungle Book*'u okumuştum tabii ki ve Stevenson'un *Hazine Adası*'ni da, çok hoş bir kitap. Ancak o okuduğum ilk gerçek romandı. Okuyunca, İskoç olmak istedim ve sonra büyükanneme sordum, bayağı öfkelenildiğini hatırlıyorum, bana o zaman “Tanrı'ya şükür İskoç değilsin” demişti. Tabii belki de hata ondaydı. Kendisi Northumberlandlı'ydı; bir İskoç kanı mutlaka karışmıştır aileye. Belki çok eski bir Danimarka bağlantısı bile olabilir.

14 Critique of Pure Reason.

15 Hatters Castle.

İngilizce'ye uzun zamandır duyduğunuz yakınlık ve büyük sevginize bakılırsa...

Bakın şimdi, bir Amerikalıyla sohbet ediyorum: Sözü etmem gereken bir kitap var – gerçi hiçbir sürprizi yok ama – *Huckleberry Finn'in Maceraları*. *Tom Sawyer*'dan hiç haz etmemiştim. *Tom Sawyer, Huckleberry Finn'in Maceraları*'nın son bölümlerinin de tadını kaçırıyor. Bir sürü aptalca espri var. Hiçbir yere varmayan komiklikler, ama Mark Twain galiba içinden gelmesede de komik olmak zorunda hissetmiş kendini. George Moore İngilizlerin her zaman “hiç olmamasındansa kötü şakalar olsun daha iyidir” diye düşündüklerini söylüyor.

Bence Mark Twain mükemmel bir yazar olmakla birlikte bunun pek farkında değildi. Öte yandan, gerçekten iyi bir kitap yazabilmek için gerçeğin biraz da farkında olmamak lazım belki de. Bir kitaba adayabilirsiniz kendinizi, her sözcüğüyle oynayıp her sıfatı daha iyisiyle değiştirebilirsiniz, ancak değişiklikleri yapmadan bıraktığınızda daha iyi bir kitap çıkar ortaya. Bernard Shaw'un üslupla ilgili söylediği bir şey geldi aklıma; bir yazarın üslubu kendi inancının ona bahşettiği kadardır, daha fazla değil. Shaw üslupla oynama fikrini oldukça saçma, anlamsız bulurdu. Bunyan'ı örneğin, çok büyük bir yazar olarak görürdü, çünkü söylediklerine önce kendisinin inandığı ortadaydı. Bir yazar eğer kendi yazdıklarına inanmıyorsa okurlarının inanmasını nasıl bekleyebilir?

Bu ülkede de aksine her türlü yazı özellikle de şiir yazmak bir üslup oyunu olarak görülüyor. Çok iyi şiirler yazmış –ince bir dille hassas ruh hallerini anlatmış– birçok şair tanıdım, ne var ki oturup konuştuğumuzda sadece açık seçik hikâyeler anlatıyorlar ya da sokakta konuşulduğu gibi politika tartışıyorlar, bu bir tür gösteriş için yazdıklarını ortaya koyuyor. Aslında hiç de gerçek yazar ya da şair sayılmazlar. Bu yaptıkları küçük bir